

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядається процес становлення, розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Європейським Союзом, досліджуються основні форми, напрямки такої співпраці, перешкоди та переваги. Визначається роль транскордонного співробітництва, яке є важливим не лише як інструмент розвитку прикордонних територій, а й як чинник розвитку і стабільності економічної системи держави.

Ключові слова: міжнародні відносини, транскордонне співробітництво, євро регіон, співробітництво, ЄС.

YAREMENKO O.

Khmelnitsky National University

CROSS-BORDER COOPERATION AS A DIRECTION OF MODERN EXTERNAL ECONOMIC POLICY

The article examines the process of formation, development of cross-border cooperation between Ukraine and the European Union, examines the main forms, directions of such cooperation, obstacles and advantages. Determined the role of cross-border cooperation, which is important, not only as an instrument for the development of border areas, but also as a factor in the development and stability of the state's economic system. The author analyzes the main problems of cross-border cooperation of Ukraine under the current conditions, analyzes the tasks, factors influencing the development of the border regions of Ukraine, as well as priorities. The author argues that the advantageous geopolitical placing of Ukraine has the considerable not realized potential in part of adjusting of general collaboration in her frontier territories in an economic complex; the accumulated world experience of effective cross-border collaboration of regions witnessed about his possibility realization in Ukraine by the input of row of international projects in her frontier areas in the different spheres of vital functions of society. It accordingly creates the real possibilities for an input and effective use of potential of Ukraine of cross-border collaboration as regions so countries on the whole. Development of cross-border collaboration has the opportunity accelerate the processes of smoothing of quality of life of population of frontier territories to the middle European level and assist the achievement of free motion of commodities, people and capitals through a border. It assists mobilization of local resources and increase of efficiency of their use also, does possible to combine effort for the decision of general issues in a cross-border region.

Key words: international relations, cross-border cooperation, Euroregion, cooperation, EU.

Постановка проблеми. Транскордонні відносини і транскордонне співробітництво – це невід’ємна складова, підсистема сучасної системи міжнародних відносин. Поняття транскордонного співробітництва в сучасному його розумінні виникло відносно недавно — в середині минулого століття, коли регіони країн Європи почали відігравати самостійну роль у міжнародних відносинах, їм надавались ширші права у здійсненні міжнародного співробітництва на локальному рівні, де основну роль відіграють вже не держави, а окремі регіони, важливою складовою розвитку яких є транскордонне співробітництво. Транскордонне співробітництво передбачає спільні дії держав-сусідів, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між їх територіальними громадами, місцевими і регіональними органами державної, зокрема, виконавчої влади у межах компетенцій, визначених їх національним законодавством, що є актуальним і для України.

Аналіз останніх досліджень. Значну увагу питанням транскордонного співробітництва приділяють такі науковці, як З. С. Варналії, З. Горжеляк, П. Еберхардт, Р. Федан, Т. Коморніцкі, Т. Лієвські, З. Макела, М. Ростішевські, А. Стасяк, З. Зьоло, П. Беленький, З. Бройде, В. Будкін, М. Долішній, В. Євдокименко, Є. Кіш, М. Козоріз, М. Лендзел, Ю. Макогон, М. Мальський та інші. Проте сучасний розвиток України потребує вирішення нових завдань, які постають у зв’язку із інтеграційними процесами.

Метою роботи є дослідження змісту та ролі транскордонного співробітництва у становленні та розвитку відносин України та Європейського Союзу як чинника регіонального розвитку, вирішення соціально-економічних проблем місцевого і загальнодержавного рівня на шляху до входження до європейського простору.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на те, що основоположний принцип транскордонного співробітництва полягає в тому, щоб створювати зв’язки та договірні міжрегіональні та міждержавні відносини, при цьому варто враховувати той факт, що при реалізації будь-якої форми транскордонного співробітництва загальними вимогами є дотримання національних законодавств і повага міжнародних зобов’язань держав, до яких належать територіальні громади. Трансформаційним процесам, які відбуваються в Україні притаманні соціально-економічні кризові явища, які торкнулася більшості економічних і соціальних сфер. Одним із шляхів розв’язання означених проблем є транскордонне співробітництво. Його метою є усунення негативних наслідків прикордонного розташування територій, тобто їх віддаленості від головних економічних центрів країни і одночасно використання тих можливостей, які

відкриваються у зв'язку із близькістю території сусідньої країни. Така співпраця є важливим фактором, який сприяє покращенню міждержавного клімату, виникнення стосунків порозуміння, розширення та поглиблення взаємовідносин із сусідніми державами. Вона є одним із важливих засобів ліквідації диспропорцій в економічному і соціальному розвитку по обидва боки кордону.

До документів, які становлять міжнародну законодавчу базу для транскордонного співробітництва і єврорегіонів належать договори, укладені міжнародними організаціями, а саме Радою Європи, Асоціацією Європейських Прикордонних Регіонів. До них насамперед належать: Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадридська Конвенція), яку було підписано 21 травня 1980 року, а також Додатковий протокол до Конвенції; Європейська Хартія Прикордонних і Транскордонних Регіонів, яку було підписано у 1981 році; Європейська Хартія Місцевого Самоврядування, яку було підписано у 1985 році; Європейська хартія регіонального самоврядування, яку було прийнято у 1997 році. На тепер в Європі нараховується, за різними джерелами, від 120 до 183 єврорегіонів, та більш як 30 структур регіонального співробітництва.

Сучасні єврорегіони утворюються, в основному, в результаті ендегенних процесів, тобто на базі власного регіонального потенціалу, а саме регіональної території, суспільного капіталу, інституційної системи та власного культурного надбання. Назва «єврорегіон» одночасно означає європейський регіон, розташований на межі двох або декількох сусідніх держав і організацію, яка створена для координації співробітництва сторін єврорегіонального договору на цій території і затверджена Євросоюзом. Перша частина виразу «євро» відноситься до просторового розташування та інтеграційних процесів які відбуваються у Європі, а друга частина «регіон» вказує на територію, яка наділена певними ознаками. Термін єврорегіон виводиться з найстаршої ініціативи транскордонного співробітництва «Єврорегіон», яку було створено у 1958 році.

Визначальними факторами, які характеризують євро регіон є: географічна – єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне положення; політична – частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон; адміністративна – єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон; функціональна – єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Отже, єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яке спрямоване на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидві боки державного кордону та сприяють стійкому розвитку регіону, а відтак є фактором забезпечення стійкості економіки держави.

До їхніх основних завдань можна віднести наступні: обмін досвідом і інформацією; вирівнювання і постійне покращення життєвих умов; підтримка регіонального розвитку; обмін досвідом і інформацією у сфері ринку зайнятості; розвиток економіки, торгівлі і туризму; розвиток інфраструктури, особливо технічної; покращення прикордонного руху; охорона і покращення стану навколишнього середовища; співробітництво в запобіганні і подоланні стихійних лих і катастроф; співробітництво у сфері територіального планування; співробітництво в області гуманітарної і соціальної діяльності, у сфері освіти, спорту, і охорони здоров'я; культурний обмін і турбота про культурне надбання.

Як показують дослідження, активізація єврорегіонального співробітництва має відбуватися у напрямках: удосконалення нормативно-правової бази в рамках імплементації Протоколу № 3 до Мадридської Конвенції та запровадження нових форм євро регіонального співробітництва; забезпечення роботи Міжвідомчої комісії з питань підтримки транскордонного співробітництва та єврорегіонів на постійній основі та залучення до її складу представників асоціацій єврорегіонів, так як питання транскордонного співробітництва стосуються, насамперед, територіальних громад прикордонних регіонів; проведення реорганізації єврорегіонів з використанням індивідуального підходу до кожного єврорегіону; реформування механізмів функціонування єврорегіонів шляхом розробки стратегії розвитку кожного євро регіону з врахуванням стратегічних пріоритетів загальноєвропейського, державного та регіонального рівнів та удосконалення механізмів їх взаємодії на державному і місцевому рівнях; створення договірних платформ між єврорегіонами, що утворені на кордоні з країнами ЄС та єврорегіонами, утвореними з країнами, які не є країнами-членами ЄС. Це дозволить налагодити взаємодію між євро регіонами, утвореними на західному та східному кордонах України та сприятиме появі додаткових можливостей для їх розвитку тощо [6, с. 21].

Розвиток транскордонного співробітництва в Україні було започатковано у 90-х роках минулого століття. На сьогодні на рівні держави затверджено програму розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 рр.

Виділяють два етапи розвитку транскордонного співробітництва. Перший – це налагодження контактів між органами виконавчої влади та територіальними общинами або властями суміжних держав, у процесі яких вони визначають тотожні проблеми і перспективні напрямки співробітництва. На другому етапі відбуваються встановлення організаційних форм, базових умов, фінансових засад і спільних інтересів суб'єктів і учасників транскордонного співробітництва, які складатимуть основні сфери співпраці

За національним законодавством, в Україні виділено три основні форми здійснення транскордонного співробітництва: (1) в межах створеного євро регіону; (2) шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; (3) шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва [2].

Сучасний розвиток транскордонного співробітництва України обумовлений низкою об'єктивних чинників, які вже впливають на розвиток прикордонних регіонів України чи визначатимуть його майбутнє у короткостроковій та середньостроковій перспективах, насамперед: зовнішньополітичною стратегією зближення України з ЄС, яка розглядає транскордонне співробітництво як один з інструментів європейської інтеграції країни. Про це свідчить зміст Стратегії та Національної програми інтеграції України до ЄС, які визначають транскордонне та міжрегіональне співробітництво місцевих органів влади одним із шляхів європейської інтеграції держави; включення транскордонного співробітництва у перелік пріоритетів Концепції державної регіональної політики; формуванням нових відносин між ЄС та Україною, а, отже, і набуттям західними прикордонними регіонами України статусу «зовнішнього регіону» ЄС; можливістю скористатися досвідом транскордонної співпраці західних регіонів Угорщини і Польщі, які в другій половині 1990-х років виконували функцію «зовнішніх регіонів» Європейського Союзу і отримали доступ до нових форм допомоги ЄС [8].

Серед факторів, що гальмують розвиток євро регіонального співробітництва, на сьогодні науковцями і практиками зазначаються наступні: низький рівень соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів; відмінності адміністративно-територіального устрою суміжних держав; незавершене та неадаптоване до європейських норм і стандартів національне нормативно-правове забезпечення у сфері транскордонної співпраці; низький рівень повноважень територіальних громад у міжтериторіальних та транскордонних взаємовідносинах; несформована система державної підтримки транскордонного співробітництва; обмеженість фінансових ресурсів місцевих та регіональних бюджетів; недостатня участь у міжнародних програмах розвитку; ущільнення кордонів, яке відбувається у зв'язку з розширенням кордонів Європейського Союзу; низька поінформованість про основні результати діяльності суб'єктів транскордонного співробітництва; недооцінка з боку центральної влади транскордонного співробітництва як інструменту територіального/регіонального розвитку і покращення якості життя людей, які мешкають у прикордонних регіонах України; обмеженість стратегічного бачення завдань та перспектив розвитку транскордонного співробітництва як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади України, а також "відсутність навичок спільного планування розвитку прикордонних територій"; мізерний рівень фінансової підтримки спільних транскордонних проектів як з боку уряду, так і з боку місцевих органів влади (за винятком облаштування прикордонної інфраструктури); слабкість інституційної бази регіонального розвитку, яка у прикордонних регіонах має відігравати роль одного з рушіїв транскордонного співробітництва; відсутність у місцевих органів влади усвідомлення того, що завдання розвитку транскордонного співробітництва потребують від них функцій координації, а не жорсткого адміністрування. Як наслідок, до впровадження проектів транскордонного співробітництва залучається надто мало підприємств та неурядових організацій.

Серед основних переваг розвитку транскордонних територій науковцями та практиками виділено: об'єднання ресурсних потенціалів, насамперед трудових, рекреаційних ресурсів та соціальної інфраструктури; значне зростання експортно-імпорتنих операцій регіонів із регіонами сусідніх країн; створення спільних підприємств, що дають змогу активізувати інвестиційну діяльність та використовувати більш передові технології; зростання інноваційного потенціалу транскордонного регіону, в результаті збільшення кількості науково-технічних розробок; міжрегіональне і міжнародне співробітництво в сфері інтелектуальної власності, співробітництво в галузі освіти та науки; зміцнення конкурентоспроможності українських територій на кордоні держави; будівництво пунктів перетину кордону та відповідної інфраструктури; укладання нових транскордонних угод; розвиток мережі логістичних центрів та центрів підтримки підприємництва; координація соціально-економічного та екологічного розвитку прикордонних регіонів; гармонізація законодавства України у відзначених сферах з європейським законодавством.

На сьогодні транскордонне співробітництво здійснюється як на міждержавному рівні, так і на рівні територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади. Таке співробітництво сприяє соціальній та економічній конвергенції прикордонних регіонів та створенню нових можливостей для їх розвитку, в тому числі розвитку економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин, обміну досвідом.

Україна має кордон із сімома державами, 19 із 27 адміністративно-територіальних одиниць є прикордонними. На території таких прикордонних областей, як Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Луганська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська, Донецька, створено дев'ять євро регіонів – Буг, Верхній Прут, Дністер, Дніпро, Карпатський, Нижній Дунай, Слобожанщина, Донбас та Ярославна, п'ять євро регіонів створено з державами - членами ЄС (Польща, Словаччина, Румунія, Угорщина). У рамках євро регіонів транскордонне співробітництво здійснюється з 1993 року.

Останнім часом в Україні приділялася значна увага розвитку транскордонного співробітництва, зокрема створено договірно-правову базу для такого співробітництва, встановлено правові механізми підготовки та реалізації спільних з державами-членами ЄС проектів прикордонного співробітництва, в тому числі процедуру проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до цієї Програми. За цей період прийнято дві державні програми розвитку транскордонного співробітництва [2, 3].

Незважаючи на зазначене, аналіз літератури дозволяє виділити основні проблеми транскордонного співробітництва, а саме: недостатні темпи соціально-економічного розвитку прикордонних областей України та нерозвинутість інструментів підтримки його реалізації; конфлікт на сході України, до повного розв'язання якого реалізація прикордонними регіонами проектів транскордонного співробітництва з Російською Федерацією є неможливою; низький рівень розвитку прикордонної транспортної інфраструктури, зокрема автомобільних доріг до пунктів пропуску через державний кордон, мостів та поромних переправ; повільні темпи впровадження сучасних методів контролю в пунктах пропуску через державний кордон; законодавчі та інституційні обмеження щодо розвитку малого та середнього бізнесу у прикордонних регіонах України; відсутність спільної з іншими державами системи попередження про стихійні лиха та захисту від надзвичайних ситуацій, а також раціонального використання природних ресурсів; низький рівень використання туристичного потенціалу прикордонних регіонів та культурної спадщини; декларативний характер спільних пріоритетів міждержавного співробітництва, недосконалий механізм спільного планування та обмежені інструменти реалізації спільних із сусідніми державами проектів транскордонного співробітництва; відмінність правил та процедур підготовки та фінансування проектів транскордонного співробітництва; низька активність учасників транскордонного співробітництва на рівні районів та територіальних громад; відсутність безвізового режиму для пересування громадян територією транскордонних регіонів та невідповідність пропускнує спроможності пунктів пропуску через державний кордон потребам розвитку транскордонного співробітництва; нерівний доступ українських учасників до фінансових ресурсів у рамках реалізації спільних з державами - членами ЄС програм прикордонного співробітництва та Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону; недостатній обсяг донорської підтримки проектів транскордонного співробітництва у східних та центральних регіонах України, що створює нерівні умови та призводить до низького рівня обізнаності щодо розвитку транскордонного співробітництва.

Український вчений-регіоналіст З. Варналій акцентує увагу на тому, що необхідність вирішення спільних проблем, що виникають у транскордонному регіоні — суміжних прикордонних територіях сусідніх держав, а саме: територіальне та просторове облаштування, розбудова транскордонної інфраструктури, спільне використання водних та інших ресурсів тощо розширює сферу державної регіональної політики на міжнародний рівень і потребує врахування стратегій розвитку сусідніх територій [1. с 17].

У 2011 році Україна долучилася до реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону. Крім того, для заохочення, підтримки та розвитку транскордонного співробітництва у 2012 році Верховна Рада України ратифікувала Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЄС). Для забезпечення розвитку двосторонніх міжурядових договорів України територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади укладено відповідно до компетенції додаткові домовленості щодо транскордонного співробітництва, добросусідства з відповідними органами сусідніх держав - членів Європейського Союзу, Молдови та Білорусії.

У прикордонних регіонах багато спільних цілей, досягнення яких потребує застосування суб'єктами транскордонного співробітництва сусідніх держав єдиного підходу та узгоджених спільних дій, зокрема для запобігання паводкам, розвитку та функціонування транспортної і енергетичної інфраструктури, захисту навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки. Необхідно також разом розв'язувати окремі проблеми, які виникають внаслідок фінансової та економічної кризи, зокрема подолання економічної нерівності та безробіття, збалансування трудової та постконфліктної міграції, підвищення рівня ділової активності та зайнятості населення прикордонних регіонів, а також екологічні проблеми, у тому числі підтримки біологічного різноманіття, захисту і збереження спільної культурної спадщини. Ця Програма визначає цілі та завдання подальшого розвитку транскордонного співробітництва, встановлення організаційно-правових механізмів та інструментів для досягнення цілей такого співробітництва відповідно до Стратегії та регіональних стратегій розвитку прикордонних регіонів України.

Пріоритетами транскордонного співробітництва із сусідніми державами, в тому числі в рамках єврорегіонів, є:

- з Республікою Білорусь – спільна економічна та екологічна реабілітація районів, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи; завершення демаркації державного кордону шляхом співпраці в рамках спільної українсько-білоруської демаркаційної комісії; забезпечення розвитку транзитного потенціалу України та держав Балтії; впровадження сучасних методів контролю в пунктах пропуску через державний кордон, у тому числі модернізація інфраструктури пунктів пропуску Переброди, Вичівка та

будівництво місцевого пункту пропуску Познань - Держинськ; забезпечення розвитку підприємництва, культурно-освітнього співробітництва, туристичної галузі, зокрема створення кластерів сільського туризму; стале використання природних ресурсів, у тому числі торфовищ, здійснення спільних дій у разі виникнення пожеж та інших надзвичайних ситуацій; посилення співпраці у сфері екології, в тому числі створення системи попередження про трансграничне переміщення забруднюючих речовин повітрям та річками; створення нових об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення;

- із Словацькою Республікою – співпраця у сфері реформування органів місцевого самоврядування; забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних регіонів; виконання культурно-мистецьких програм; введення спрощеного механізму малого прикордонного руху та розширення території його дії; удосконалення та спрощення механізму малого прикордонного руху, модернізація та реконструкція пунктів пропуску на українсько-словацькому кордоні; мінімізація негативних наслідків впливу виробничої діяльності на соляних рудниках у смт Солотвино Тячівського району Закарпатської області;

- з Румунією – оновлення існуючої та створення нової інфраструктури для покращення доступності до регіонів, забезпечення розвитку транспорту, зв'язку і туризму; посилення співпраці у сфері освіти, досліджень, технологічних розробок та інновацій; забезпечення розвитку мережі автомобільних доріг та прикордонної інфраструктури; охорона навколишнього природного середовища, в тому числі проведення оцінки ризиків та мінімізації негативних наслідків впливу виробничої діяльності на соляних рудниках у смт Солотвино Тячівського району Закарпатської області на навколишнє природне середовище, розв'язання загальних проблем щодо створення спільної системи поводження з відходами та управління водними ресурсами; економічне використання гирла р. Дунай та будівництво транспортної інфраструктури, зокрема мостів та поромів;

- з Угорщиною – забезпечення розвитку протипаводкового захисту та створення інтегрованої системи прогнозування паводків; забезпечення розвитку туристичних шляхів, зокрема велосипедних та пішохідних; поліпшення якості води; стале використання природних ресурсів, зокрема управління водними ресурсами та ведення лісового господарства; охорона навколишнього природного середовища, в тому числі проведення оцінки ризиків та мінімізації негативних наслідків впливу виробничої діяльності на соляних рудниках у смт Солотвино Тячівського району Закарпатської області; забезпечення розвитку підприємництва; обмін досвідом з Угорською Стороною щодо енергоефективності та енергозбереження; співпраця між навчальними закладами; завершення реалізації проекту "Ефективний та безпечний кордон між Угорщиною та Україною";

- з Республікою Польща – покращення доступності до регіонів, модернізація і забезпечення розвитку існуючої транскордонної інфраструктури для підвищення її пропускної спроможності; створення функціонального модуля "фільтр пункту пропуску" в міжнародному пункті пропуску через державний кордон для автомобільного сполучення Рава-Руська, реконструкція пункту пропуску через державний кордон Устилуг та забезпечення розвитку ІТ-інфраструктури вітчизняної митної та прикордонної служб; забезпечення розвитку меліоративних мереж для сприяння розвитку сільських територій, електро- та водопостачання; забезпечення розвитку співпраці з урахуванням досвіду Республіки Польща у реформуванні та провадженні діяльності органів місцевого самоврядування, розвитку малого, середнього та соціального підприємництва; обмін досвідом у сфері енергоефективності; забезпечення безпеки та боротьба з організованою злочинністю, введення спрощеного режиму малого прикордонного руху, підтримка транскордонного співробітництва;

- з Російською Федерацією – розбудова та облаштування державного кордону на території Чернігівської, Сумської, Харківської, Донецької і Луганської областей;

- з Республікою Молдова – налагодження та підтримка транскордонного співробітництва; будівництво транспортної інфраструктури, зокрема пішохідних мостів та пунктів пропуску через державний кордон для автомобільного та річкового сполучення; реконструкція пунктів пропуску через державний кордон; покращення умов та підвищення стандартів роботи митних та прикордонних органів; забезпечення безпеки та запобігання контрабанді; здійснення контролю в пунктах пропуску через державний кордон Паланка - Маяки - Удобене, Рені - Джурджулешть, Кучурган - Первомайськ; охорона навколишнього природного середовища, здійснення заходів щодо протидії екологічним катастрофам, зокрема очищення стоків; реалізація проектів щодо молодіжного та дитячого відпочинку; зміцнення культурних зв'язків.

Європейський інструмент сусідства прикордонного співробітництва (ЄІС ПКС) є важливим елементом політики Європейського Союзу (ЄС) щодо сусідів. Цей інструмент спрямований на підтримку співпраці між Україною і сусідніми країнами на суходолі або в басейні Чорного моря. ЄІС ПКС здійснюється через 16 програм, що фінансуються Європейським Союзом. Україна приймає участь у чотирьох із цих програм, які визначають коло завдань на період до 2020 року. Всі вони спрямовані на три головні цілі, а саме: підтримка економічного і соціального розвитку на прикордонних територіях; вирішення спільних проблем: екологічних, у сфері охорони здоров'я, безпеки; покращення умов для руху людей, товарів і капіталу.

Зазначені чотири програми ЄІС ПКС наступні:

1) Польща – Білорусь – Україна (бюджет 175 млн євро фінансування ЄС). Програма зосереджена на сприянні економічному та соціальному розвитку регіонів по обидві сторони спільного кордону; вирішення

спільних проблем, що стосуються навколишнього середовища, здоров'я мешканців та охорони і боротьби зі злочинністю; сприяння створенню кращих умов та інструментів для забезпечення мобільності людей, товарів і капіталу. Території програми в Україні: Львівська, Волинська, Закарпатська області. До додаткових територій співпраці відносяться: Рівненська, Тернопільська і Івано-Франківська області.

2) Румунія – Україна (бюджет 60 млн євро фінансування ЄС). Зосереджена на підтримку освіти, досліджень, технологічного розвитку і інновацій; підтримку місцевої культури і збереження історичної спадщини; покращення доступності регіонів, розвиток мереж і систем транспорту і зв'язку; спільні виклики в сфері безпеки. Території програми в Україні: Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська і Чернівецька.

3) Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна (бюджет 74 млн євро фінансування ЄС). Зосереджена на підтримку місцевої культури і збереження історичної спадщини; охорону довкілля, пом'якшення наслідків та адаптація до змін клімату; покращення доступності до регіонів, розвиток транспорту, мереж зв'язку і систем відповідно до принципів сталого розвитку, стійких до кліматичних впливів; спільні виклики у сфері безпеки. Території програми в Україні: Закарпатська, Івано-Франківська області. До додаткової території співпраці з обмеженою участю відноситься Чернівецька область.

4) Басейн Чорного моря (бюджет 49 млн євро фінансування ЄС).

Зосереджена на підтримку бізнесу і підприємництва; охорону довкілля і зменшення забруднення моря. Території програми в Україні: Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька і Донецька області.

Системний розвиток транскордонного співробітництва на найближчу і віддалену перспективу потребує забезпечити фінансування включених до неї заходів і проектів, а також забезпечити підтримку діяльності української частини єврорегіонів у рамках цієї програми; розробити оптимальний механізм державного сприяння розвитку єврорегіонів з напрацюванням методичних рекомендацій щодо їх подальшої реорганізації відповідно до практики ЄС; розробити Національну програму формування та розвитку транскордонних кластерів в Україні, програми підтримки транскордонних індустріальних та технологічних парків, економічних і промислових зон на території України з метою стимулювання регіонального економічного розвитку; прискорити укладення угод про фінансування програм прикордонного співробітництва «Польща – Україна – Білорусь», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», «Румунія – Україна» та «Басейн Чорного моря» Європейського інструменту сусідства та партнерства на 2014-2020 роки.

Очікується, що Україна досягне певних позитивних надбань у сфері транскордонного співробітництва за результатами роботи міжнародного XXVI Економічного форуму в «польському Давосі» (м. Криниця-Здруй, Польща 6 вересня 2016 року) у рамках тематично-дискусійних блоків: економічного, політичного та безпекового вимірів співпраці України з ЄС і НАТО. Важливим є те, що окремо розглядалося питання ролі України як партнера у міжрегіональному та транскордонному співробітництві країн Центральної Європи, Чорноморського басейну та пострадянського простору.

У міжнародному форматі «Спільні виклики та спільні можливості» заслуговує на увагу та поширення в Україні досвід реалізації проектів європейського суспільства у прикордонному співробітництві за відгуками учасників чи користувачів результатів проектів, зокрема [6–9]: а) Не продається – скажи «Стоп!» торгівлі людьми (бюджет 166,8 тис. євро, кошти ЄС 149,9 тис. євро; Румунія-Україна); б) Розвиток транспортної інфраструктури на території Августовського каналу (бюджет 1652,5 тис. євро, кошти ЄС 1368,9 тис. євро; Польща – Білорусь – Україна); в) Мережа регіональних бізнес-інкубаторів (бюджет 798,2 тис. євро, кошти ЄС 714 тис. євро; басейн Чорного моря); г) Без кордонів: мережа природничих маршрутів у Східних Карпатах (бюджет 395,5 тис. євро, кошти ЄС 352 тис. євро; Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна).

В частині формування належної інституційної платформи розвитку транскордонного співробітництва є необхідність активізації діяльності [5]: Асоціації європейських прикордонних регіонів і єврорегіонів України, асоціацій органів місцевого самоврядування областей та міст, що входять до сфери дії Стратегії ЄС для Дунайського регіону, Української асоціації районних та обласних рад, забезпечення участі України у Конференції регіональних та місцевих органів влади Східного партнерства (CORLEAP) та Парламентській Асамблеї ЄВРОНЕСТ; інформаційного центру Асоціації європейських прикордонних регіонів (Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця); проведення засідань Асамблеї українських прикордонних регіонів і Єврорегіонів Використання інструменту європейського сусідства у прикордонному співробітництві (Спільні виклики, спільні можливості) має сприяти налагодженню зв'язків Житомирської, Київської та Чернігівської областей прикордонних території з Білорусією та Вінницької області з Молдовою.

Відстоюючи позицію спрямування України в європейську спільноту Україна має ефективно реалізувати транскордонне співробітництво з країнами Східного партнерства: Азербайджан, Вірменія, Грузія, Молдова, Білорусь. Тут є практична реалізація позитивних надбань транскордонного співробітництва шляхом запровадження прикордонними областями України міжнародної програми «Басейн Чорного моря 2014-2020». Більше 100 проектів програми включають в себе широке коло можливої співпраці, зокрема: туристична сфера, інфраструктура та подорожі; стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; виробництво аграрної продукції, співпраця у сфері екології та моніторингу

навколишнього середовища; логістика; інтернаціональні ринкові відносини та інше. Країнами-партнерами для співробітництва виступають: Грузія, Вірменія, Болгарія, Греція, Молдова, Румунія, Туреччина.

Висновки. Отже, вигідне геополітичне розміщення України має значний не реалізований потенціал в частині налагодження спільної співпраці у її прикордонних територіях у господарському комплексі; накопичений світовий досвід ефективного транскордонного співробітництва регіонів засвідчив про його можливість реалізації в Україні шляхом запровадження низки міжнародних проектів у її прикордонних областях у різних сферах життєдіяльності суспільства. Це відповідно створює реальні можливості для запровадження та ефективного використання потенціалу України транскордонної співпраці як регіонів так і країни в цілому. Розвиток транскордонного співробітництва має можливість прискорювати процеси вирівнювання якості життя населення прикордонних територій до середньоєвропейського рівня та сприяти досягненню вільного руху товарів, людей і капіталів через кордон. Воно також сприяє мобілізації місцевих ресурсів та підвищенню ефективності їх використання, робить можливим об'єднувати зусилля для вирішення спільних проблем у транскордонному регіоні.

Література

1. Варналій З.С. Проблеми та пріоритети консолідації регіонів України / З.С. Варналій // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки — 2006 : монографія ; за ред. О.С. Власюка. — К. : НІСД, 2006. — С. 462.
2. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1819-2006-%D0%BF>
3. Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-%D0%BF/paran14#n14>
4. Закон України “Про транскордонне співробітництво”. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
5. Рекомендації парламентських слухань «Транскордонне співробітництво як чинник Євроінтеграційних процесів України» // Голос України, 2016. — 8 жовтня.
6. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України ДУ. «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України ; наук. редактор В.С. Кравців. — Львів, 2016. — 125 с.
7. Співпраця на кордонах України. Інструмент європейського сусідства. Прикордонне співробітництво [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.tesim-eniebe.eu.
8. Україна-Євросоюз у деталях. Транскордонне співробітництво. — 2010. — № 3, жовтень. — 11 с.
9. Kishchak I.T. International financial support of the Ukrainian cross-border cooperation projects / I.T. Kishchak, N.O. Korneva // Науковий журнал «Молодий вчений». — 2016. — No 11(38) листопад — Видавн. дім «Гельветика». — С. 611–614.

References

1. Varnalii Z.S. Problemy ta priorytety konsolidatsii rehioniv Ukrainy / Z.S.Varnalii // Ukraina: stratehichni priorytety. Analitychni otsinky — 2006: monohrafiia; za red. O.S.Vlasiuka. — K.: NISD, 2006. — S.462
2. Derzhavna prohrama rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva na 2007-2010 roky. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1819-2006-%D0%BF>
3. Derzhavna prohrama rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva na 2011-2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1088-2010-%D0%BF/paran14#n14>
4. Zakon Ukrainy “Pro transkordonne spivrobitnytstvo”. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
5. Rekomendatsii parlamentskykh slukhan «Transkordonne spivrobitnytstvo yak chynnyk Yevrointehratsiinykh protsesiv Ukrainy». Holos Ukrainy, 2016. — 8 zhovtnia.
6. Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva: naukovo-analitychna dopovid / NAN Ukrainy DU. «Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy; nauk. redaktor V.S. Kravtsiv. — Lviv, 2016. — 125 s.
7. Spivpratsia na kordonakh Ukrainy. Instrument yevropeiskoho susidstva. Prykordonne spivrobitnytstvo. URL: www.tesim-eniebe.eu.
8. Ukraina-Ievrosoiuz u detaliakh. Transkordonne spivrobitnytstvo. — № 3, zhovten. — 2010. — 11 s.
9. Kishchak I.T. International financial support of the Ukrainian cross-border cooperation projects / I.T. Kishchak, N.O. Korneva // Molodyi vchenyi. — No 11(38), 2016. — Vydavn. dim «Helvetyka». — S. 611-614.

Рецензія/Peer review : 28.12.2017

Надрукована/Printed : 13.02.2018

Рецензент: д.е.н., проф. Васильківський Д. М.